

Freud og kokain

Både psykoanalysens historie og psykoaktive stoffers historie er så spennende at bøker som kombinerer disse temaene, *må* engasjere. Bare så synd at bøkene ikke holder faglige mål.

TEKST:

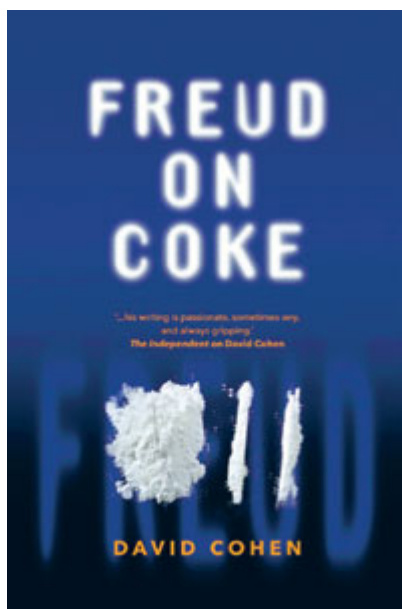
Kim Larsen

PUBLISERT 6. november 2012

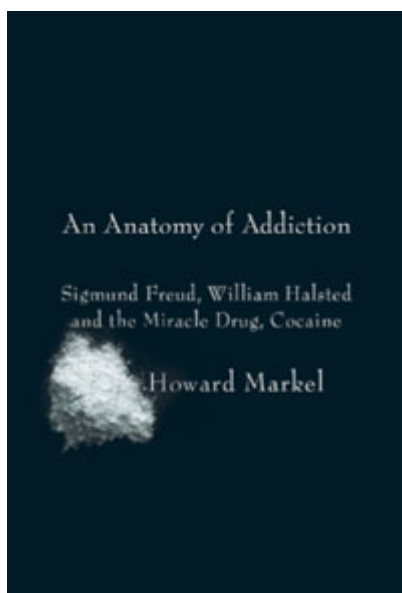

TILGJENGELIG: Freuds kokainbruk blir ikke forsøkt skjult, men er tvert imot utførlig omtalt i alle grundige biografier om Freud, skriver Kim Larsen. Bildet viser gamle medisinske preparater, med et, for vår tid, uvanlig innhold.

Foto: Bartosz Mikiewicz/flickr.com

David Cohen | **Freud on coke**, London: Cutting Edge Press, 2011. 336 sider

Howard Markel | **An anatomy of addiction** Sigmund Freud, William Halsted, and the miracle drug cocaine, New York: Pantheon Books, 2011. 334 sider

Hva ville psykoanalysen vært uten kokain? Ikke så mye, ifølge David Cohen, forfatter av boken *Freud on coke*:

Taking cocaine forced him [Freud] to learn the techniques of self-observation. The consequences were far-reaching. If he had not been confident about his ability to observe himself, he would never have started to study his own dreams and embarked upon his famous self-analysis, on which the 'invention' of psychoanalysis was based. (s. 4)

I forlengelsen av dette argumentet ligger det snublende nær å spørre seg hva som hadde vært konsekvensen dersom Freud hadde kommet over et annet stoff. Det har også Cohen tenkt på:

If Freud had taken mescaline, rather than cocaine, or if some time traveller had offered him LSD, would he have developed psychoanalysis in a different way? The evidence suggests he might well have done. LSD seems to deal with one of the great problems analysts work through with their clients – resistance ... Of course, it is possible that Freud on acid would have made the opposite decision to the historical Freud on coke, and devoted himself to metaphysics and philosophy rather than the subconscious. Perhaps an acid-inspired Freud would even have undergone a conversion experience, turned his back on science and his atheism, and become a rabbi. (s. 280)

Disse to sitatene gir en representativ smakebit av boken fordi de viser forfatterens dekontekstualiserende reduksjonisme kombinert med luftige spekulasjoner som også preger boken som helhet.

Freud skrev artikler om kokain i årene 1884 til 1887. Han forsøkte kokain første gang 30. april 1884 og brukte det ifølge Cohen sporadisk i ca. 17 år. For eksempel inneholder korrespondansen med vennen Wilhelm Fliess fra årene 1887–1904 tallrike referanser til kokain. Det gjør også korrespondansen med Freuds kommende kone Martha Bernays fra den tiden hun bodde i Wandsbek i Nord-Tyskland. Det mest kjente sitatet her er fra et brev fra 2. juni 1884 som sitrer av erotiske overtoner hvor Freud omtaler Martha som «a gentle little girl who doesn't eat enough», som han kontrasterer med seg selv; «a big wild man with cocaine in his body.» (s. 96)

Forenklinger

Cohen gjennomgår de delene av Freuds liv som han mener er mest relevant for Freuds kokainbruk, for eksempel Freuds angivelig traumatiske barndom, som forfatteren setter i sammenheng med Freuds senere kokainbruk. Han kommenterer også de drømmene i *Interpretation of Dreams* (1900) som dreier seg om kokain eller kokainrelaterte temaer, samt omstendighetene rundt Freuds kokainbruk og bruken i miljøet rundt ham. Kokain trekkes frem som en forklaring både på hendelser i Freuds liv og på temaer i psykoanalysen. Enkelte ganger er dette vellykket, eksempelvis når hjerteproblemene Freud hadde på 1890-tallet og som tradisjonelt er blitt satt i sammenheng med eksessiv sigarrøyking, alternativt blir forklart som følge av kokainbruk. Men i de fleste tilfellene er dessverre forfatterens kokainfokuserede forklaringer far-fetched, monokausalt reduksjonistiske og lite overbevisende.

Boktittelen er noe misvisende, for kun en del av boken dreier seg om Freud og kokain. Boken omhandler også utbredelsen av psykoaktive substanser i verden i dag, både legale og illegale. Dette er interessant stoff fordi den måten samfunnet hanskes med dette på, er så irrasjonell og mest preget av emosjoner og ideologi, ikke av vitenskap. For eksempel vil et fokus på skillet mellom legale og illegale substanser medføre at en overvurderer terapeutiske og gode effekter ved legale stoffer, mens en undervurderer de skadelige effektene, og motsatt ved de illegale stoffene.

«I de fleste tilfellene er dessverre forfatterens kokainfokuserte forklaringer far-fetched, monokausalt reduksjonistiske og lite overbevisende»

Materialet forfatteren gjennomgår i denne delen av boken er svært tankevekkende. Samfunnets «krig mot narkotika» blir irrasjonell blant annet fordi den ensidig fokuserer på de illegale substansene. Dersom en skulle ha lagt empirisk forskning om stoffenes farlighet til grunn for samfunnets måte å forholde seg til dem på og ikke tatt hensyn til økonomiske interesser eller tradisjon, ville ikke alkohol hatt en sjanse til å bli akseptert, mens tetrahydrokannabinol-stoffene (hasj, marijuana) hadde falt langt bedre ut. Dette er den motsatte situasjonen av den vi har i dag.

Tvilsom markedsføring

Forfatteren markedsfører boken ved å hevde at han skal avsløre momenter vedrørende Freud og kokain som er blitt enten oversett eller sensurert av Freud-biografer. Dette er sikkert fristende, men dessverre også lettkjøpt og misvisende. Freuds kokainbruk blir ikke forsøkt skjult, men er tvert imot utførlig omtalt i alle grundige biografier om Freud. Emnet er til og med tatt med i et praktverk om Freud som er redigert og forfattet av profilerte freudianere som Kurt Eissler og Ilse Grubrich-Simitis i samarbeid med Freud-familien selv! (*Sigmund Freud: Sein Leben in Bildern und Texten*, 1976. Dansk oversettelse: *Sigmund Freud: Hans liv i bilder og tekster*. København: Lademann, 1979). Her reproduseres i tillegg en resept på kokain som Freud har skrevet ut i 1893, bildet av en kokainpakning fra firmaet Merck, som Freud kjøpte kokainen sin fra, og tittelbladet på Freuds artikkel *Über Coca* fra 1885!

Det at Freuds artikler om kokain ikke er inkludert i *Standard Edition of the Psychological Works of Sigmund Freud*, representerer heller ikke sensur og konspirasjon fra pro-freudianske krefter, slik forfatteren synes å tro. For også mange av de andre artiklene Freud skrev tidlig inneholder en eneste opplysning om Freud og kokain som jeg ikke var klar over fra før etter studier av den ordinære biografiske litteraturen. Dessverre er dette symptomatisk for mye av dagens biografiske sekundærlitteratur om Freud; publiseringsindustri mer enn intellektuelle begivenheter, bør heller enn katedral, hvor Freuds navn brukes for å skape interesse for bøker som stort sett ikke holder det de lover.

Forfatteren vil kunne oppnå å imponere et kunnskapsløst tabloidpublikum, mens psykologer med kunnskap om Freud vil definitivt bli «underwhelmed». *Freud on coke* er dessverre også pepret med en del faktafeil som Freud-kjennere lett vil oppdage. Som leseren vil forstå, synes jeg dette var ganske tynne greier, markedsført langt ute av proporsjon med det som tilbys. Men, både psykoanalysens historie og de psykoaktive substansers historie er så intenst spennende at en bok som kombinerer begge disse temaene nesten *må* bli engasjerende uansett. En vil da til en viss grad kunne bære over

med både skjemmende faktafeil og spekulative slutninger, så lest med utpreget kritisk sans vil boken derfor kunne gi utbytte på tross av sine nærmest monumentale svakheter.

Kirurg og kokainbruker

Howard Markels bok *An anatomy of addiction. Sigmund Freud, William Halsted*, William Halsted (1852–1922) og hans liv med kokainen. Halsteds kokainbruk medførte ifølge forfatteren en del uprofesjonelle stunts som å stikke av før operasjoner for å bruke kokain. For Halsted hadde kokainbruken klart en langt større pris enn for Freud, noe forfatteren blant annet tilskriver det faktum at Halsted var kirurg, og at det da var naturlig for ham å injisere kokainen, mens Freud kun sniffet den.

De to brukerne holdt ironisk nok til kun noen meter fra hverandre i 1878– 1879, hvor Halsted var på et studiebesøk i Wien på Allgemeines Krankenhaus og Det medisinske fakultetet ved Universitetet i Wien, mens Freud arbeidet i Brückes fysiologiske laboratorium ved Universitetet i Wien. De to møttes aldri. Halsteds karriere holdt på å legges i grus på grunn av hans kokainbruk, og han gjennomførte mange forsøk på avvenning, blant annet to lange avvenningsopphold på institusjonen Butler Hospital for the Insane.

Halsteds kirurgiske genialitet medførte at han ble godt ivaretatt av sine faglige omgivelser. Etter å ha startet sin karriere ved Bellevue-sykehuset i New York blir han etter hvert utnevnt til sjef for den nystartede kirurgiske avdelingen på Johns Hopkins University i Baltimore. Halsted var opphavsmann til mange epokegjørende kirurgiske inngrep og andre nyvinninger, blant annet de kirurgiske hanskene. Disse kom først i stand ved at han spesialbestilte dem fra firmaet Goodyear rubber (som nå først og fremst gir assosiasjoner til bildekk) til sin assistent og senere kone Mary Louisa Haines, for å begrense effektene av hennes sjenerende utslett som var følge av en hudsykdom. Halsteds biografi gir kostelige innblikk i samtidig medisinsk praksis. Kirugien var i Halsteds tid langt fra det den er i dag. Som forfatteren påpeker: «At this point in medical history, only a consummate risk taker would devote his life to surgery.» (s.451)

Genialiteten skyldes ikke kokain

Når det gjelder behandlingen av Freud, mener også Markel at Freuds hjertesymptomer på 1890-tallet mest sannsynlig skyldes kokainbruk. Den rivaliserende hypotesen om nikotin svekkes vesentlig av at Freud sluttet å røyke gjentatte ganger i denne perioden, mens symptomene bare fortsatte. Men i motsetning til Cohen, som på en relativt outrert måte hevder at Freuds kokainbruk var av betydning for hans intellektuelle produksjon, avviser Markel en slik sammenheng på det sterkeste:

... cocaine no more explains the sum total of their [Freuds og Halsteds] lives and occupational achievements than a diagnosis of diabetes or hypertension would define others. Chronology alone does not imply a direct equation of causation between mind-altering drugs and creativity. Pharmacologically

enhanced flashes of uninhibited thought alone does not result in intellectual progress over long periods of time; nor do they allow for the fine motor control one needs to conduct intricate surgical operations. Genius is not found in a bottle, pill, or potion. It arises from within and in most cases must be discovered and nurtured by others. The titanic legacies of Sigmund Freud and William Halsted were ground out page by page, stitch by stitch, patient by patient, insight by insight, day after day, year after year. (s. 247)

Markel mener også at Freud sluttet med kokain i 1896, noe som vil si at både arbeidet på hovedverket *The Interpretation of Dreams* (1900) og Freuds mye omtalte selvanalyse utføres etter at kokainbruken er opphørt.

**«Forfatteren vil kunne oppnå å
imponere et kunnskapsløst
tabloidpublikum, mens
psykologer med kunnskap om
Freud vil definitivt bli
«underwhelmed»»**

Hvilken bok skal en velge? Cohen gir en sensasjonalistisk og konspiratorisk fremstilling med en distinkt tabloidifisert bismak. Markel gir en mer balansert og nyansert fremstilling, hvor en også får William Halsteds liv med kokain med på kjøpet.

kim.larsen@so-hf.no

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 49, nummer 11, 2012, side 1107-1110

TEKST:

Kim Larsen, psykologspesialist, Sykehuset Østfold og Nasjonalt senter for selvmordsforskning og forebygging